КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК—ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC

Ukrainian Monthly Review — Lwiw Poland

Ч. 6.
ЧЕРВЕНЬ
1935.
РІЧНИК VIII·

НА ОКРАЮ ДНІВ

СУМНЕ, АЛЕ ПРАВДИВЕ.

В ч. 9. »Сполем« читаємо в статті гром. А. Рапацкого гіркі уваги, про те, як недоцінюється в кооперації кооперативна теорія, ідеольоґія й наука:

»Недостача будь якого ідейного обличча в одних, віра в самочинну ролю кооперації в других робила, що гурт людей, які-б читали теоретичну кооперативну книжку, які-б інтересувалися научними дослідами над кооперацією, був в кооп. русі взагалі такий марний, як в жадному іншому суспільному русі.

»Глуха мовчанка супроводила появу кооперативного твору, а коли й піднялася дискусія, — то була це дискусія майже сам на сам в опущеній комнаті. Кооперативне життя кипіло на дворі, не заглядаючи навіть у вікна кімнати, де про нього говориться«.

Тимчасом життя не стояло, а останніми часами надвигнуло ряд небезпек для руху, що загрозили його існуванню:

»Ці загрози застали кооперативний рух без свідомости своєї суті, без ідейного обличча, без віри й волі. І для того, мимо своєї господарської потужности, кооперація нагло перестала бути рішаючим чинником у суспільних перемінах сучасної доби. Показалося, що тих 160 міліонів людей не лучить зі собою майже ніщо більше поза дивідендою і погонею за кращими цінами.

Нині мститься на кооперації та доба, коли говорилося, що кооперація не потребує теорії, не потребує ідеольоґії, бо сама, силою своїх оборотів здобуде новий лад. І не можна твердити, що це вина того, що не було людей, що кооперації не доставало правдивих теоретиків. Ні. Люди були, але ніхто ними не інтересувався. Було навіть нераз забогато людей, але нещастя в тім, що їм дозволяли безкарно говорити небилиці, яких відтак хапалися в разі потреби, як потапаючий бритви... Коли-ж не було стільки великих умів, як було потрібно, то знову вина самого руху. Що-ж би вони могли робити в кооперації? Холодна атмосфера і байдужність, якщо не повна глухота на справи науки мусіли відстрашувати всякого, хто з ними зіткнувся. Винен без сумніву цілий рух, винні ми усі. І цю вину треба як найшвидше направити.

»...Кооп. рух, як рух суспільний і господарський, більше, чим інші рухи потребує постійної і напруженої наукової праці, якаб обійняла величезний обсяг проблєм від економії й соціології, від техніки торгівлі аж до педаґоґії й психольоґії. Кооперація не має часу ані засобів на експерименти і непередумані потягнення. За

дорого її це вже коштувало, а ще більше може коштувати. Кожен крок мусить бути передуманий, доцільний, свідомий. Кооперація вже давно вийшла з епохи крамничок, кермованих швидше нюхом, як пляном. Діяльність великих підприємств та їх централь мусить опертися на раціональних методах. Навіть найменша кооператива не може собі дозволити на люксус експериментування на власну руку.

Приватні підприємства розуміють вагу цього завдання. Сотки, як не тисячі людей працюють у кожній державі виключно в тій царині. Десятки інститутів з міліоновими бюджетами достарчають наукових матеріялів картелям та підприємствам.«

В дальшому ході своїх завваг автор інформує польську громадськість про марні умови існування варшавського »Кооперативного Наукового Інституту« (того, що видає »Sp. Prszegląd Naukowy«:

»Існує у нас Кооп. Науковий Інститут. Двоє людей в одній кімнаті. Бібліотека, з якої небагато людей користає, бо нема зацікавлення а також приміщення і можливости удержати її в руху цілий день. Місячник »Кооп. Науковий Перегляд« розходиться, сором признатися — в около 500 примірниках, враховуючи обмінні, дарові і оказові примірники. Цілий бюджет в минувшому році виносив біля 30.000 зл. і то переважно з некооперативних субвенцій, головно в Банку Польського і державних банків. Відтак дещо від кооперативних централь, від кооператив — нічого.«

Автор закінчує зазивом до кооператив, щоби всі вступили в члени Кооп. Наук. Інституту, вплачуючи по 5 зол. річної вкладки — щоби направити 15-літнє занедбання та підперти установу, створену ініціятивою Фр. Стефчика.

Переходячи до наших відносин, поспитаймо себе щиро і без фарисейства: А чи в нас, в українській кооперації відносини кращі? Чи багато у нас кооператив, що купують кооп. книжку, виписують і читають крім обовязкового ГКЧ. і Кооп. Молочарства ще »Кооп. Республику«? Чи дбають про поширення економічної та соціольоґічної освіти серед своїх членів? І т. д.

Чи думаємо ми про потребу оснування нашого власного Науково-дослідчого Кооперативного Інституту, який би міг перебрати і поставити на фахову височину ту роботу, яку тепер веде статистичний відділ РСУК?

Чи не можнаб у нас звязати цієї справи з акцією будови Дому укр. кооперації, роблячи цю установу патроном нашого Кооп. Наукового Інституту?

СМЕРТЕЛЬНИЙ УДАР ПО БЮРОКРАТІЇ.

Те, що скоїлося з харківською місько-споживчою кооперативою, а що було предметом височайшого рішення Центрального

Комітету Комуніст. Партії Большевиків України з дня 15-го квітня 1935 року (гл. хроніку в цьому числі »К. Р.«) — переходить норму буденних подій і бюрократичних скандалів — навіть в СРСР. 12 міліонів карбованців білянсових страт за оден рік, після 6 міліонів в попередньому році, кольосальні товарові й касові недобори, стверджена масова байдужність завідування, — це не вміщується навіть у рямцях совітської буденщини. До якої міри треба затратити почуття відповідальности, якої треба самопевности, щоби допустити аж до такого фінансового краху установи, яка, — як всі совітські »кооперативи« й державні підприємства, — працює в дійсно оранжерійних умовинах! Адже совітська установа є вільна від якоїнебудь конкуренції, вона має монопольне становище в набуванні товарів та у їх збуті, дістає дешевий державний кредит і т. д., і т. д.! Тимчасом найбільша міська кооператива держави, роками цілими, як тепер показується, працює з кольосальними дефіцитами, »розбазарює державне майно«, допускає до систематичних крадіжей протягом цілих років, обслуговує споживача нижче критики і т. д.

Опубліковані нами (в скороченні) ухвали харківського синедріону, зреферувавши фактичний стан ріки, не дають майже ніякого вияснення п р и ч и н, як могло дійти аж до такого занепаду господарности і кооперативної моралі у самому центрі »радянської кооперації«. Бо-ж таких вияснень, як те, що в кооперативі проявилися, мовляв, традиції меншевицької ідеольогії, тоді, як сама ухвала ствержує, що цілий відповідальний провід був партійно-комуністичний, — не можна трактувати інакше, як гумористично. Ц. К. КПбУ не бачить інших причин поза лихими нахилами і злочинними інстинктами правління та окремих урядовців кооперативи. Очевидно, що можна би в це повірити, якби розходилося про якісь окремі випадки зловживань, які булиб зліквідовані зараз по їх розкритті. Коли-ж мається діло з масовим розкладом величезних організацій, розкладом, що тягнеться від літ і є на очах всіх, і коли покликані чинники на це реаґують аж тоді, як уже є повний провал, то очевидно причини лиха далеко глибші. Їх треба шукати в самій системі, яка виховує населення до тупої байдужности до всього, що робиться — бо »все одно нічого не вдієш«, все одно голосу не маєш ніякого. Очевидно, той партійний провід кооперативи, що вів роками до катастрофи, мусів мати дуже добрі звязки на горі та й почував себе зовсім безтурботно. При системі диктатури це річ зовсім зрозуміла. Тим то й відгонить зайвою фразеольоґією, коли тепер громовержці з КПбУ намагаються скинути хоч частину вини за скандал на »байдужність громадської опінії«, яка мовляв не реаґувала вчас на балаган у кооперативі.

Чи існує в СРСР яка небудь (незалежна) громадська опінія?

Дивні вимоги й претенсії до неіснуючої істоти!

Але чим більше буде таких скандалів, тим живіше ви, самі

панове, відчуватимете недостачу тої вільної громадської опінії. Та не докличетеся її і відповідальність нести-мете таки самі.

БЕЛЬҐІЯ НА ДОРОЗІ ДО ПЕРЕБУДОВИ.

З метою координації змагань до відбудови господарства країни й поправи матеріяльного стану широких верств населення в Бельґії створено окремий уряд відбудови. Пляни того уряду має фінансувати окремий фонд, що повстав в державній скарбниці внаслідок недавної девалюоації валюти, яка потягла за собою звишку вартости засобів золота, нагромаджених в банку (оскільки ці засоби не будуть державі потрібні для стабілізації валюти). Згаданий уряд відбудови буде підлягати управі премієра міністрів, міністра виховання, міністра прилюдних робіт і господарства.

Через те, що міністром робіт і господарства є тепер Гендрік де-Ман, відомий широко, як автор пляну реконструкції бельґійського господарства (плян цей приняла за свій бельґійська соціялістична партія), — то треба думати, що соціялістичні круги Бельґії матимуть поважний вплив на діяльність нового уряду. »Плян де Мана« нині широко дискутується і поза Бельґією. Він цікавий тим, що значно відбігає від відомих схем марксизму та має богато стичних пунктів з тим законопроєктом, що дебатується в Швайцарії.

ЗАМІТНИЙ ШВАЙЦАРСЬКИЙ ПЛЕБІСЦИТ.

Дня 2. червня ц. р. відбудеться у Швайцарії всенароднє голосування над проєктом закона про поборювання крізи. Цей законопроєкт вартий, щоби стати предметом уваги й других країн; в кожному разі його теоретичні вихідні наскрізь раціональні.

Проєкт ставить основну тезу, що успішне поборювання крізи мусить спертися на піднесенні закупочної сили мас. Практично це означає боротьбу із загальною обнижкою платень, як рівнож цін за вироби селянина й ремісника. Охорона платень і цін має за ціль забезпечити праці належну винагороду. Проєкт вимагає далі реґуляції ринку праці і довгости робочого дня в тім дусі, щоби збільшити запотребування робочих сил; помочі для тяжко задовжених селян; підмог для ремісничих варстатів; забезпечення відповідних підмог для вбогих і безробітних; фінансової підмоги для експорту і туристики; реґулювання грошевого ринку і вивозу капіталів; контролі над трестами і картелями.

Проєкт закона дає право союзним республиканським властям, при здійснюванні повищих напрямних відступати від засад свободи торгівлі та промислу. Для улегшення фінансування згаданих заходів вільно буде урядові випускати позичкові та льотерійні папери. Від хвилини своєї важности закон мавби мати силу на 5 літ і рішенням союзного парляменту може обовязувати найдовше протягом нових 5 літ.

Не знаємо ще, чи проєкт буде ухвалений; в кожному разі факт його внесення свідчить про те, що поважна частина швайцарського населення схиляється в основному до тої господарської політики, яку заініціював в Америці уряд президента Рузвельта. Це є, в основному, напрям протикартелевий і протикапіталістичний. Не потураючи ніяким вузько-становим інтересам якоїсь одної верстви (прим. самого тільки хліборобства, чи самого тільки робітництва), він йде на стрічу цілому працюючому населенню. Нотку державного інтервенціонізму треба очевидно розуміти так, як її можуть розуміти у культурній демократичній країні і це не має бути той брутальний інтервенціонізм, що на большевицький лад руйнує творчі сили народу, паралізує позитивну ініціятиву, гальмує розбудову самодіяльности, кооперації то-що. В такому-ж сенсі мабуть треба розуміти й згадку про відступлення від строгих формул свободи торгівлі. Швайцарія, очевидно наслідуючи вдатні взори Америки, Анґлії, Бельґії (плян де Мана), готується до »контрольованого господарства« — при чому ця контроля виконуватиметься демократичними чинниками, згідно з засадами народоправства.

В черговому числі нашого журналу дамо витяг з програмової статті др. Ганса Міллєра, одного з провідників руху т. зв. Jungbauer-ів (себто »Молодих Селян«) у Швайцарії. Уважний читач напевне з цікавістю прочитає цю річ, яка кидає автентичне світло на господарські змагання молодого поступового покоління швайцарського села. Цікаве, що у своїй основній тенденції ті змагання йдуть саме на лінії плєбісцитового законопроєкту.

ЧИ НОВА ДИКТАТУРА!

Нема вже для нікого сумніву, що реформи демократичного уряду Спол. Держав, веденого през. Рузвльтом, увінчалися досі поважними успіхами. Це й є причиною закріплення популярности цього режіму, а до певної міри й деяких леґенд, які починають формуватися біля особи президента та його режіму. Маса, що, як звичайно, все і всюди, хоче упрощених формул і гасел, склонюється, не без співділання преси — до того, щоби надати якусь »фірму«, клич цілій реформаційній діяльности того уряду, що кріпкою рукою спинив республику над самим берегом провалля та попхав її назад на безпечніші води.

Створено вже таку назву: New Deal = Новий Лад. Є навіть спроби кодифікувати доґми Ноовго Ладу. Розуміється, сам Рузвельт напевно не має нічого спільного з тими заходами. Його і його людей діяльність це низка практичних експериментів з ділянки фінансів, торгівлі, соціяльної політики й продукції, які напевно всі мають якусь одну найзагальнішу ідеольоґічну базу, але самі по собі не є і не можуть бути доґмами. Уряд Рузвельта, що почав від девалюації доляра та обмеженої інфляції, може перейти до дефляції — якщо того вимагатиме ситуація.

Так само з »обмежуванням продукції« — вже нині є познаки зміни цієї тактики в деяких ділянках.

Коли-б розходилося про викриття найглибших програмових засад тактики Рузвельта, то здається, що одною з них є: скріплення закупочної здібности найширших мас населення держави, себто збільшення доходів фармерів, робітництва та умових працівників, хочби прийшлося попасти у конфлікт зі світом »відрізувачів купонів«.

Останнє потягнення уряду: проєкт ґрандіозних публичних робіт коштом 5 міліярдів долярів, вже ухвалених на ту ціль конґресом — хоч носить в собі признаки поважної інфляції — іде по тій самій лінії: творити джерела зарібку. Цим разом має дістати працю нових $3^1/_2$ міліонів людей. Нарід затягає нових 5 міліярдів кредиту в самого себе, рятуючи сучасність коштом майбутности. Тривала поправа відносин буде однак можлива тільки тоді, коли закріпляться й ті правно-соціяльні реформи, що були започатковані кодексами праці: скорочення часу праці робітників та віддовження задовжених верств народу. Щойно тоді гасло »Нового Ладу« моглоб поширитися до значіння певної суспільно-господарської системи.

Не є виключене, що до того моглоб прийти. Очевидно, що це булаб не якась зовсім нова концепція, а практично й доцільно сконструована аплікація позитивних складників кількох систем. Булаб це мабуть в основі система ліберального господарства, з вільною ініціятивою і здоровою конкуренцією, однак з далекойдучими управненням держави й суспільства в напрямі контролі продукції й обміну, зовнішньої торгівлі і внутрішнього кредиту, з правом суспільства до охорони працівника, з розбудованим суспільними обезпеченнями, ґарантіями проти усяких цінових ножиць і т. д.

Одначе доґматичною доктриною, з непорушними доґмами на зразок »марксизму-ленінізму« чи якогось »корпоративізму« New Deal мабуть не стане ніколи. Не в такому оточенні він родився.

ЗАВЖДИ ЖИВА ТЕМА.

Дискусія на тему »кооперація і приватники« піднялася в укр. пресі наново. Ще не пролунали доволі драстичні виступи деяких часописів і осіб з приводу статті кооператора М. Корчинського, а вже маємо до зареєстровання цілу низку ґазетних виступів, у яких темперамент оборонців приватника виладувується у ще більш аґресивній формі. Ревізорові РСУК, інж. Р. Раковському що дав почин новій дискусії, вміщуючи довшу статтю з 3-ох числах »Нового Часу« досталося навіть епітетів в роді »гістерика«, »кооперативного бюрократа« і т. п. (гл. реферат у відділі »З преси і життя« в цьому-ж числі Кооп. Респ.). Зчинився правдивий »при-

ватницький шум«, цим разом в обороні чести приватного купця, нарушеної, мовляв, інж. Раковським.

А між-тим, хто спокійно й без упередження прочитав статті інж. Раковського, той, поза сконстатуванням сумних фактів нашої дійсности, не може дошукатися в них ані тіни якоїсь засадничої неохоти до приватника як такого. Противно, інж. Раковський вимагає, щоби на терені міста не було боротьби кооператив з укр. приватником — купцем, а в ділянці промислу робить собі навіть великі надії з розбудови приватницьких акційних і под. спілок.

Звідки отже аж таке роздразнення? За одних сільських манкарів? Не вдасться заперечити ф а к т у, що найменше 95% наших сільських приватників — це бувші кооперативні крамарі, справники, касієри, які просто зрадили кооператвні ідеали і стали на шлях еґоїзму, а у своїй торговельній діяльности вживають дуже часто засобів н е с о в і с н о ї конкуренції.

Інша річ — чи має рацію інж. Раковський, ставлячи справу у площину: »треба знищити всіх (сільських) приватників« — не тому, що вони приватники, а тільки за їх минуле. А як поставитися до приватника не манкаря? Виринає проблєма, на яку рецепта інж. Р. не дає відповіди.

До справи можна підходити не з т а к и м загально-народньо-господарським мірилом, бо практично з того мусять виходити завжди проблєми не до розвязання і вічні принціпіяльні дискусії. Утопією є, щоби якась господарська чи інша »рада« могла диктувати, де й хто має право працювати і в якій формі, кого треба »знищити«, а кого ні і т. д. Подібно мається справа з промислом, з міськими спож. кооперативами, з організацією збуту с. г. продуктів.

Н е є в і н т е р е с і к о о п е р а ц і ї м а т и д е н е - б у д ь м о н о п о л ь о р г а н і з а ц і ї т о р г о в л і ч и п р о м и с л у. Тому ми ніколи не поставилиб справи так: знищити всіх приватників лише тому, що вони приватники, аби могла в селі (чи в районі міста) оперувати тільки наша кооператива. Як кооператори, ми мусимо бути за господарською свободою і проти всяких монополів. Монополі деморалізують і ведуть з залізною конечністю до визиску покупця. К о о п е р а ц і я б у д е з а в ш е п о б о р ю в а т и в с я к о г о, х т о у п р а в л я є в и з и с к (в тому числі й українського приватника на селі чи в місті). Себто як »поборювати«? Афішами, летючками, клеветами і т. д.? В ніякому разі. Тільки солідністю товару й обслуги, дешевістю цін — що все мусить врешті решт принести матеріяльну користь українському населенню.

Що можна закинути такому способові боротьби — з точки погляду інтересу нації, як цілости, і національного господарства?

Так трактуючи справу — ми мусимо визнати, що дискусія на тему »кооперація чи приватна торгівля«, принаймні у своїй останній фазі, є великим непорозумінням. Т а к о ї проблєми властиво нема і не повинно бути. Кооператор, як визнавець одної господарської системи, пропаґує і м у с и т ь п р о п а ґ у в а т и скрізь,

де можна, кооперативну форму. Кому-ж ця форма ідейно чужа, той буде (і нехай йому це буде вільно) будувати в іншій формі — при чому не є навіть виключене, що в певних обставинах і районах трапляться приватники, які робитимуть народньому господарству навіть кращу службу, як кепські кооперативи.

Вкінці ще одна замітка: впадає в око зріст аґресивности нашого приватницького світу. Це проявляється в тоні його виступів. Думаємо, що не булоби того, якби не те, що деякі кооператори занадто часто маніфестують своє »сердечне відношення« до українських приватників. А хіба це к о н е ч н е? Хіба не можна жити без таких демонстрацій?

Один з етапів аґрарної революції в Україні

(Закінчення*)

III.

Революція це завдання виконала в повній мірі. Як рух стихійний, вона перевела свою думку в дійсність і то в спосіб, який приніс великі втрати для сільського господарства України.

За час недовгого існування незалежної української держави були зроблені спроби надати стихійному аґрарному переворотові орґанізовані форми, і перехід землі до рук селянства злагіднити в той спосіб, щоби рівень продуктивности, до того часу осягнений, не був значно знижений. Намічалося також шляхи заховання великих сільсько-господарських підприємств у такому виді, що б вони не порушували принципів соціяльної справедливости щодо розподілу землі, а разом з тим могли виконувати свою позитивну ролю в національнім господарстві. Але з перемогою в 1919 році режіму совітів, заходи до з е м е л ь н о г о в и р і в н а н н я запанували й на Україні та привели її сільське господарство до великої руїни, що закінчилася голодом 1921—22 років**).

З політичною перемогою большевицького ладу і переходом влади до рук московських окупантів, в революційному аґрарному русі на Україні, до цього часу суцільному і соціяльно

*) Початок гл. в ч. 4. »Кооп. Р-ки« за б. р. на ст. 103—107. Автор закінчив першу частину своєї статті висновком, що аґрарна революція на Україні привела до ліквідації панського землеволодіння, яке вона замінила індивідуальним селянським. — Ред.

**) Тут деяка неточність: голод 1921—1922 р., як це вже стверджено безсумнівно, був спричинений не українським селянством і не парцеляцією землі, а виключно тільки політикою уряду (»воєнного комунізму«), який забирав у селян без ніякої винагороди пільні продукти для міст і армії (т. зв. продразвйорстка) та силою заганяв селян у комуни і тим привів селян до зменшування засівів. — Р е д а к ц і я »К о о п. Р е с п.«

зєднаному, починають під їх впливом розвиватися розбіжні та внутрішньо ворожі тенденції. З одного боку, під протекторатом влади повстає всемогутня (в цей час) орґанізація »комнезамів«, що, по думці комуністичної партії, повинна була перевести ідеї соціялізму в аґрарний лад та в господарство з відбиранням всіх лишків продукції. Як реакція проти комнезамів та їх праці, виникає негайно опір і боротьба всіх прочих елєментів селянства, у якій провід припадає звичайно на долю найбільш загроженого в своїх інтересах заможного селянства, охрещеного назвою »куркульства«. Оскільки цей новий етап аґрарної революції мав руїнницький характер, про це можуть свідчити такі дані про зниження і розпад продуктивних сил нашого хліборобства:

	1916 рік:	1923 рік:	Зменшення у %-ах:
Посівна площа	19.259,5	14.385,7	25.3
Коней	5.423,0	3.758,1	49.1
Рогата худоба	7.633,0	7.379,2	20.6
	4.568,0	2.308,2	
Овець і свиней	6.270,0	8.269,5	+22.8

Як бачимо з наведених відомостей, ідеї і методи, принесені в наш аґрарний рух з Москви, привели до такого зубожіння нашого хліборобства, яке злякало і самих представників комуністичного режіму. В наслідок цього переляку заповіжена була »НЕП-а«, основні ідеї якої намічені самим Леніном.

Само собою зрозуміло, що відворот викликаний був в першу чергу тим, що революційний процес на Україні в той час був ще остільки невичерпаний в своїх внутрішніх силах, що примушував комуністичну владу капітулювати перед тими його вимогами, які підпорядковувалися революційним цілям та ставилися його індивідуальним господарством.

Період »Неп-и« в аґрарній сфері зменшив дещо впливи »комнезамів«, замінив їх більш поміркованим щодо »равненія« реґульованням розподілу землі »земвідділами«, що рахувалися вже з продуктивними силами індивідуального господарства. Так само зведено було до реально можливих границь, відповідаючих бажанню населення, насадження »колхозів«, а землекористування »совхозів« нормувалося їх дійсними потребами в ціли обслуги сільсько-господарської промисловости та міського споживання. Коли ж додати до цього, що індивідуальному господарству забезпечені були відповідними декретами можливість аренди та вживання найманої праці, з переведенням його зобовязань перед державою на »продподаток« та правом вільної продажи решток продукції, то стане ясним, що цей період можна вважати досягненням української аґрарної революції.

В наслідок цих досягнень новий революційний розподіл землі під кінець »Неп-и«, тоб-то на 1927 рік, усталився в такому виді:

	Кільк. госп.:	Землі у них:	у %-ах:
Індивідуальні госп.	4.879 тис.	19.031,1 тис. га	96,81
Радгоспи	854 госп.	397,7 „ „	2,02
Колгоспи	9.734 госп.	231,7 „ „	1,17

Фактично, як видно з наведених даних, основна мета української аґрарної революції була осягнена: земля на 97% перейшла до рук українського селянства. Залишалося лише в той спосіб, що відповідав би його бажанням та соціяльно-правним традиціям, закріпити її за ним, забезпечивши також найбільш доцільний з погляду продукції та соціяльно справедливий перехід землі від одних рук до других.

Разом з тим цей період, дякуючи зазначеним вище моментам і умовам більш-менш нормальної свободи господарської діяльности, відзначався значним розвитком продуктивности сільського господарства, як це видно з наступних даних:

	1916 р.	1927 р.
Посівна площа	19,259.0 тис. га	19.660.0 тис. га
Коні	5,423.0	5,003.0
Рогатої худоби	7,633.0	8,297.5
	4,568.0	4,370.0
Вівці та свині	6,270.0	7,895.1

Як бачимо, українське сіль. господарство при новому розподілі землі знайшло силу не тільки подолати всю ту руїну, що нанесена була йому війною, громадянською боротьбою, голодом, але навіть перевищити довоєнний рівень своєї продуктивности. На цьому ґрунті знову відкрилися можливости значного експорту сільсько-господарських продуктів з України.

В цьому піднесенню продуктивности українського сільського господарства в добі »Непи« і звязаному з цим поліпшенню його добробуту, про що можна знайти точні дані в бюджетових дослідах, ми маємо цілком обєктивні і фактичні докази того, що за весь час революційного аґрарного руху наслідки його найближче підійшли до осягнення тої мети, що ставила собі наша аґрарна революція. Масове поліпшення сільського господарства і то таке значне в своїх розмірах та виїмкове щодо його т е м п у, можливе лише при поправі соціяльно-економічних умовин життя переважаючої більшости населення, яке працює на землі. Лише тоді є можливий розвиток господарської самодіяльности, поступ та приплив господарської творчости хліборобських мас, піднесення ініціятиви і т. ін. Соціяльна енерґія хліборобського населення, яка до цього часу звернена була найбільше на боротьбу за остаточні цілі революції, звільняється для позитивної, конструктивної праці для господарського використання осягнутих соціяльно-аґрарних прав з тим, щоб і в цей спосіб закріпити підвалини нового ладу.

Само собою зрозуміло, що в тому ладі було ще багато не-

усталеного і не закінченого, але в своїй головній засаді він відповідав традиційному, ще з часів революції Богдана Хмельницького та його аґрарних плянів, прагненню українського народу до трудового аґрарного устрою, що виключає земельну експльоатацію і базується на трудовому господарстві, на принціпі трудової власности. З наведених даних про розподіл землі під час »Непи« і даних про основні засади реґулювання його та інших елєментів тодішної аґрарної політики видно, що в наслідок революції на Україні базою аґрарного ладу стало індивідуальне трудове господарство. На цьому ґрунті згідно з історичною традицією і мусіли б будуватися всі дальші заходи для розвитку і дальшого удосконалення соціяльних відношень, з яких усунена була головна кривда аґрарної країни, — та продуктивности сільського господарства.

Цілком зрозуміло, що коли б політичні досягнення нашої революції стояли на рівні з її соціяльними наслідками, то такий хід аґрарної революції був би безсумнівним і безперечним. Українська національна влада, навіть комуністичного напрямку, не посміла б піти проти так ясно закреслених шляхів національної революції та проти волі переважаючої більшости народніх мас, розуміючи навіть, що зміцнення індивідуального господарства, скріплення поруч з цим його соціяльної ваги та політичного впливу, неминуче приведе до зміни державного ладу. Але це не відповідало інтересам московського комуністичного режиму, і новий аґрарний устрій України, як небезпечний для нього, в періоді »пятирічки« був проголошений »куркульським« і засуджений на корінну перерібку по московським зразкам.

IV.

Період цей, звязаний з »колєктивізацією« є одним з найбільш сумних та нещасливих в життю українськоог села. Колєктивізація на Україні в такому вигляді, якої бажала Москва, могла бути переведена лише засобами примусового характеру та адміністративного терору. Тільки в цей спосіб можливо було, при традиційній психольоґії хлібороба та рівню його культури дати перевагу колєктивному хліборобству протягом трьох років, як це відбулося на Україні в останнім часі. Але треба віддати справедливість сучасній владі щодо її енерґії та послідовности в переведеню намічених плянів: вона ні перед чим не спинялася, щоб їх досягти і Україна тепер представляє собою край переважно »колєктивного господарства«, як про це свідчать такі дані:

	Кількість госп.:	Землі у них:	У %-ах:
Колєктиви	34.190	13.828 тис. га	64,0
Індивід. госп.	1,580.000	6.414 „ „	29,8
Держ. госп.	3.146	1.327 „ „	5,4

Як що приняти на увагу, що за весь час панування совітської влади на Україні, від 1919 року до часу пятирічки, зорґанізовано лише 9.734 колгоспів, то темпо їх орґанізації за зазначені три

роки дійсно перевищує всякі реальні можливости. Вже одно це показує, що тут маємо до діла зі штучним витвором, який не має орґанічного звязку з соціяльними та господарськими прагненнями українського хлібороба. Всесвітній досвід щодо темпа розвитку хліборобської кооперації ще більш переконуюче виявляє спеціяльний зміст цих колєктивних досягнень. Але разом з тим не можна не дивуватися тій кольосальній орґанізаційній енерґії, яку вкладено совітськими орґанами до здійснення намічених плянів.

Ми не будемо спинятися тепер більш детайльно на цьому періоді аґрарної перебудови українського села, в якій домінуючу ролю грає вже державний примус чужої для українського населення влади і в якому його революційна енерґія скерована на оборону своїх позицій та на активний і пасивний спротив проти їх руйнації. Цей процес є покищо в початкових стадіях свого розвитку, і ще в ніякім разі не можливо зафіксувати якісь його сталі та закінчені вже аґрарні форми. Більш-менш точно встановленим можна вважати, що і в цих початкових стадіях він уже привів до безперечного й то загрозливого зниження продукційних сил (зниження посівної площі за останній рік, руїни скотарства, спаду врожайности й якости праці та збільшення коштів продукції) і звязаного з ним занепаду добробуту хліборобського населення (хронічний голод, починаючи з 1932 року).

Зовсім інакше виглядає справа з попереднім періодом та етапом, який вже цілком закінчився і якого основні та головні елєменти, як ми бачили, можна точно зафіксувати. В ньому революційні досягнення українського аґрарного руху піднялися до найвищого досі ступня, майже наблизившись до соціяльних цілей української революції, не дивлячись на те, що в політичному відношенню вона зазнала болючої поразки (хоч би й тимчасової).

З погляду теоретичних соціяльних студій ми тут маємо надзвичайно цікавий та повчаючий приклад нерівнобіжности складників та чинників одного суцільного революційного процесу: політичних і національних та соціяльно-аґрарних. В нашій революції, дякуючи спеціяльним умовам суспільного життя України, настав якийсь час розрив між політичною й соціяльною її базою, при чому соціяльні її підвалини з національного погляду виявилися міцнішими та глибшими ніж політичні. Національне лице українського народу виступило значно виразніше в аґрарних змаганнях, ніж у всіх інших проявах революційного процесу; тут воно виказалося остільки міцним та відданим історичній національній традиції, що ще довший час могло диктувати свою волю політичним переможцям. Вся аґрарна політика »Непи« була подиктована власне українським хліборобом*).

---

*) Також селянство Московщини досить активно, хоч і не так сильно, як українське, протестувало проти воєнного комунізму; доходило й тут до крівавих повстань (у тамбовській, вологодській та інших ґуберніях). — Ред. »К. Р.«.

Дякуючи цьому розриву, наш революційний процес, коли взяти його розвиток, у першу чергу на українській землі, міг тимчасово примиритися з державним співжиттям з Московщиною, але весь час зберігав свою традиційну лінію в аґрарному революційному русі. Окрім спеціяльно українських проблєм як політичного, так і соціяльного порядку, тут не можна також поминути й загальної проблєми теоретичного характеру: про аґрарний складник націольоґії і його значіння для виявлення найбільш важливих рис тої чи іншої нації. Навязуючи це питання до згаданої на початку й загально прийнятої тепер теорії ріжноманітности та своєрідности аґрарних проблєм в ріжних країнах, ми маємо право твердити, що українська революція дала новий і то дуже важливий арґумент на користь цієї теорії.

Як ми бачили, до часу пятирічки в нашій аґрарній революції побідно перемагали національні українські тенденції та традиції. В новому колєктивізаційному періоді вони відступають тимчасово перед черговим натиском Москви та її ідеями. Але революційний процес не закінчився і нова стадія його розвитку, що принесе синтезу його головних елєментів, знову поверне на осягнуті вже позиції.

К. Мацієвич.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

„Народна Торговля"

ЯК ОСЕРЕДОК СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ*).

Вступ.

Відношення »Народної Торговлі« до споживчих кооператив міського типу і відношення тих кооп-в до »Н. Т.« нормує рішення Ради РСУК з 25. XI. 1926, згідно з яким »Н. Т.« є орґанізаційним осередком і господарською централею міської споживчої кооперації на зах.-укр. землях. Рішення це зістало потверджене резолюціями, принятими VII. Краєвим кооперативним зїздом з 1932 р. (усталеними Радою РСУК на засіданні її президії 11. VII. 1932) і резолюціями, винесеними на краєвому зїзді міської спож. кооперації з 2. II. 1931.

В слід за тим приходять резолюції Заг. зборів РСУК з 29. XII. 1932, в яких поодиноким кооперативним централям, а значить поодиноким типам кооперації доручено виконати т. зв. 3-літній плян

---

*) Реферат, виголошений інсп. »Народної Торговлі« п. Ю. Галяревичом на зїзді міської споживчої кооперації, що відбувся у Львові дня 3. V. ц. р. — Про цей зїзд, його значніші висліди, як рівнож інші реферати, там же прочитані, гляди в попередньому 5. числі »Кооп. Респ.«, в цілости присвяченому нашій міській кооперації. — Ред.

праці. В тому й »Нар. Торговлі« поставлено до виконання плян, згідно з яким вона повинна розбудувати свої взаємини з кооперативами, наладнати своє відношення до них в певних, але відразу найважніших ділянках, як: розбудова членства цих кооп-в в »Н. Т.«, розбудова уділового капіталу міськ. кооп. в Н. Т., розбудова торговельних звязків з кооперативами, викінчення орґанізації інструкторського відділу в »Н. Т.« та люстровання міських кооператив відпоручниками з цього інструкторського відділу.

Минуло менше-більше 3 роки від ухвалення цих постанов і резолюцій, і сьогодня треба би було вже фактами і цифрами перевірити, чи і на скільки рішення й постанови зістали виконанні, а тим самим, чи і на скільки ми в нашій справі, в нашій праці: орґанізування міськ. споживача українця — пішли вперед. На жаль, на протязі 3 місяців від закінчення 1934 р. ми не вспіли зібрати всього рахункового матеріялу, бо й не всі ще кооп-ви надіслали до РСУК, а тимсамим і до нас свої звідомлення за 1934 рік. Маємо, що правда, матеріяли за 1933 рік, однакож, по правді, вони можуть мати вартість вже лиш як статистичні матеріяли, можуть дати нам основу для порівнання вислідів праці за 1934 рік, — на скільки вони кращі чи гірші; самі ж про себе вони сьогодня належать до історії, і можуть говорити про минуле з перед року, але не дають образу согьоднішьої дійсности й не можуть бути для нас мірилом, на скільки наставлені пляни до сьогодня виконані, перевиконані чи недовиконані.

Обговорюючи справи, що є предметом сьогоднішньої наради, ми будемо отже приневолені опиратися не на статистичних даних, а на загальній наочній обсервації положення. На основі тої обсервації можемо вже тепер ствердити, що деякі успіхи в усіх назначених у пляні 3-літки позиціях ми маємо. Торкається це й розбудови членства й розбудови уділового капіталу та торговельних оборотів і поставлення інструкційного апарату для кооперації. У всіх цих позиціях бачимо додатні висліди й це дає нам право думати, що й у дальшому, при доложенні відповідних, більше рішучих заходів і старань, ми зможемо дійти до успіхів багато кращих та що ці успіхи дадуть підставу для того, щоби слабша сьогодні своєю орґанізацією, своєю фізичною й матеріяльною силою — міська споживча кооперація станула на рівні з іншими видами нашої західньо-української кооперації.

А було воно цілком правильно, що якраз Народну Торговлю визначили найвищі орґани кооперації орґанізаційним і господарським осередком міської спож. кооперації. Бо зі всіх кооперативних централь вона своїм досвідом і своїми дотеперішніми осягами та своєю структурою є найбільше для цього пристособлена.

Своє знання терену і свій примінений до терену апарат і техніку поставила Н. Т. для виконання завдання: бути господарською централею міської спож. кооперації.

Власне знання того терену каже Н. Т. з повним зрозумінням ставитися до часто-густо невеликих успіхів, а ще частіше та-

кож і до певних невдач обєднаних і необєднаних з нею кооператив. Бо це терен напевно й безсумнівно найтяжчий під кожним оглядом: і розверствення міськ. населення, і психіка його, звязана тісно з цим розверственням, і вимоги його відносно заспокоєння споживчих потреб, і розпорошеність українського елєменту в містах та звязані з тим труднощі в зорґанізуванні їх в гурт членів; далі конкуренція чужих приватних купців і ін. — все це складається на те, що в праці міської кооп-ви багато більше труднощів і перепон, чим на селі, навіть при часто більшій неграмотности населення. Ясно, що ті труднощі не повинні відстрашуавти нас від дальшої праці та що на них дивитися маємо як на проблєму, яку мусимо розвязати.

Торговельні звязки Народної Торговлі.

Безумовно, великим капіталом, що його до праці з міською спож. кооперацією ставить Н. Т., уважає вона свої звязки з найбільшими заграничними гуртівниками на товари, що становлять головні позиції у її оборотах. Ці звязки не від сьогодня, але з давних передвоєнних літ, коли і торговельні відношення завязувалися і держалися дещо інакше, на всякий випадок богато солідніше, чим сьогодня. Власне тому й цінні отсі наші звязки зі заграницею. Вони уможливлюють Нар. Торговлі спроваджувати для своєї підбудови, для своїх членів товар з першої руки, часто навіть від власників плянтацій кольоніяльних товарів. Тим способом заосмотрює Н. Т. свої маґазини в товар, певний що до своєї доброти і свіжости; при такому транспорті Н. Т., як і її відборці можуть бути певні, що нема й не може тут бути фалшування та занечищення товару. З окрема звязана Н. Торговля умовами з анґл. кооперацією (достава кави й чаю; варто не забувати, що анґлійська кооперація є власником немалих плянтацій чаю в Індіях).

В безпосередному торговельному звязку стоїть Н. Торговля з контрагентами в Анґлії, Франції, Голяндії, Італії, Угорщині, півд. і середн. Америці, Чехословаччині, а в останньому часі після замирення Польщі з Німеччиною на ново вяжеться нитки передвоєнної кореспонденції з Гамбурґом.

Маючи такі торговельні звязки, Нар. Торговля може, як слід, використовувати кождочасну конюнктуру корінно-кольоніяльного світового ринку, а то завдяки сталій кореспонденції зі заграницею, завдяки стало одержуваним від них цінникам і офертам.

Спроваджуючи товар безпосередньо зі заграниці, є Н. Т. — одинока зі всіх укр. кооп-вних і некооп-вних установ та осіб — зареєстрована як імпортер заграничних продуктів — а саме в міністерстві скарбу, промислу і торговлі, як і в делєґата мін. пром. і торг. в Ґдині на овочевих акціях, як і в Торг.-Промисловій Палаті у Львові і на біржі у Львові. В слід за тим вона — знова одинока зі всіх укр. кооп. і некооп-вних установ і осіб — є акціонером напів офіціяльної спілки »Польська Централя Імпорту Кави«, яка

в порозумінні з міністерством переводить компенсацію заграничної торговлі на каву, чай і какао; є акціонером спілки »Компанія заморської торговлі« (handlu zagranicznego), яка знова переводить компенсацію при імпорті перцю та іншого коріння.

Не може Н. Торговля легковажити рівнож звязку з імпортовими і експортовими фірмами, — найбільшими впрочім на цілу Польщу, — в Данціґу і в Ґдині. Бо є це звязок з людьми, які, так сказатиб, стоять у вікні, через яке є вигляд на світ, на море, що стоять в брамі, через яку виливаються та вливаються міліони тон ввоженого і вивоженого товару. Сьогодня ціни товарів в Данціґу чи в Ґдині — це база для калькуляцій цін на цілу державу; — не диво, що і цими взаєминами не сміє Н. Т. погорджувати. І хоч засадничо старається вона на власне імя провадити товар ізза моря і хоч в дійсности проводить отсю лінію, — не може хоч би час до часу не покористуватися цілком малими услугами отсих данціґських чи ґдинських фірм, радше для вдержання з ними звязку, ніж для цілковитого запокоєння потреб своїх континґентів. — Думаю, що скорше чи пізніше прийде до того, що в Ґдині, в оттому вікні Польщі на море, — наша кооп-ція поставить свою експозитуру, хоч би одного чоловіка, що буде пересильним пунктом між заморськими краями і нашим центром у Львові.

Так, як тепер стоять в Польщі справи, то в світі торгівлі і промислу є певні позиції, — звичайно засиджені, заняті давнішими часами, давнішими звязками чи давнійшою діяльністю. До таких належить прим. позиція сірникового гуртівника, який стоїть в безпосередній кореспонденції зі Спілкою експльоатації сірникового монополю. Тільки завдяки довголітній своїй праці й діяльності, як гуртівня на зах. укр. кооперацію, стоїть власне Нар. Торговля на позиції такого сірникового гуртівника, одинока зі всіх укр. кооперативних і некооперативних установ і осіб, одинока, що зуміла добитися враз з польським »Сполем«-ом умови на заступництво тої спілки для експльоатації сірникового монополю. Подібно мається справа з дріжджевим картелем, супроти якого рівнож одинока Нар. Торговля фіґурує як одинокий гуртівник для укр. кооперації. Не мала успіху ані Н. Торговля ані Центросоюз добитися такої умови від паперового картелю, — а власне це, як і тамте, свідчить, що такими взаєминами, такими вартостями не можна легковажити, що про них треба постійно клопотатися, щоби їх добути та щоби їх вдержати. — Так супроти скартелізованого, як і нескартелізованого промислу фіґурує Н. Торговля як один з перших і найбільших гуртівників на Польщу. Маючи свою підбудову і склади, міські спож. кооп-ви, а по части ще в певних справах (артикулах) і кооп-цію для заг. закупу й збуту та прив. купців, — Н. Т. змогла добитися від того промислу вже таких умов, на основі яких власне своїй підбудові може постачати вироби того промислу по кождочасних фабричних цінах, задоволюючися звичайно малою провізією, потрібною для удержання свого апарату. Всі ті умови не прийшли Нар. Торговлі так легко, в бо-

гатьох випадках вони коштували довгих переговорів, переписки, калькуляцій, торгів і нервів. А в дальшому, вдержання цих умов в силі, евентуально зроблення ще корисніших умов, — це справді справа не легка, справа студій, слідження ринку, конюнктури, цін, конкуренцій.

Н. Т. як доставець кольоніяльних товарів.

Асортімент товарів: Нар. Торговля зі своїми складами, як і її підбудова: споживча кооперація — мають згідно зі своїми статутами за головний предмет своєї діяльности: постачання споживчих товарів для своїх членів. Нам ще дуже далеко до того, щоби ми наших членів справді задоволили у всіх їх споживчих потребах. Ще нам далеко до такого стану, як є прим. у швейцарській, чи австрійській споживчій кооперації, що в її крамниці при одній ляді дістане член цукру чи хліба, при другій плащ та білля, а при іншій ґрамофон чи радіо. При наших невеликих фондах, при нашій ще невеликій торговельній практиці ми обмежилися на разі до тої ґрупи спож. товарів, що зовуться харчевими, та поширюємо її щойно на дальшу ґрупу артикулів домашнього вжитку. Решта — це ще проблєма, для розвязання якої потрібно нам богато студій, практики і засобів. Сьогодня не маємо ще на це попросту грошей і не маємо до цього людей. Натомісць ствердити можемо, що Нар. Торговля ґрупу харчевих продуктів та ґрупу артикулів домашнього вжитку поставила справді дуже високо. Тут мусимо розріжнити властиво два певні круги праці Н. Т: перше — це артикули, в яких вона довгі роки специялізувалася і пляново в дальшому специялізується, і друге, — артикули, в яких Н. Т. не специялізується, а які вона провадить тільки на вимогу відборця, маючи в засаді довіря до них, завдяки їх етикеті та марці продуцента.

До першої ґрупи входять в першу чергу кольоніяльні товари: як цитрини, помаранчі, міґдали, фіґи, родзинки, кава, чай, какао, і корінні, як: перець, пімент, цинамон і т. д. Маючи безпосередні звязки з заморським продуцентом, Нар. Торговля в дійсності, являється першим і одиноким укр. гуртівником на ці артикули. Що до своєї фінансової сили, що до скількости маґазинованих в себе запасів тих товарів та що до величини поодиноких партій цих товарів, спроваджуваних одноразово зза границі, то Нар. Торговля у великій мірі перевищує богато гуртівників в краю, які, хоч і менші і слабші, на жаль, тішаться навіть добрим збутом в наших укр. відборців — кооператив і прив. купців. На всякий випадок Н. Т. дорівнює всім найбільшим гуртівникам в цій бранжі в Польщі. Річно збуває Н. Т. $3^1/_2$ до 4 ваґонів кави. Перцю минається в Нар. Торговлі річно не більше 1 до $1^1/_2$ ваґона; цинамону $^1/_2$ ваґона, родзинків $^1/_3$ ваґона, оріхів цілих і лущених около 1 ваґ., сушених сливок понад 3 ваґони і т. д. Коли б числити консумцію в цих артикулах на голову до числа укр. населення на зах.-укр. землях, то напевно ми ствер-

дили би, скілько то роботи ще перед нами, та скільки разів належалоби підвищити подані вище континґенти. — Однак з другого боку не можемо маловажити того, що власне транспорти цілих чи $^1/_2$- і $^1/_4$-ваґонових посилок дають Нар. Торговлі значіння імпортера та рівняють її зі сильними чужими гуртівниками.

Названі кольоніяльні і корінні товари становлять головні позиції і головні запаси в маґазинах Н. Торговлі. Для них, для їх калькуляції, передержування і зберігання присвячується головна увага; найбільше дбається про те, щоби запас їх був все вистарчаючий.

До речі буде вказати ті окремі відділи Н. Т., з яких виходять відтак стандаризовані, маркові товари Н. Т., більшість під етикетою Н. Т.:

Пражарня кави: Одинока укр. пражарня поставлена цілком модерно, в якій кава пражиться в огні з ґазу при електричному погоні (електр. пражарня). Куплена в 1928 р., постачає пражену каву всім складам Н. Торговлі, пов. союзам кооп-в, великій скількости міських спож. кооп-в, а також приватним купцям. Продукційна здібність її около 400 кґ. денно. Це робить при 250 робочих днях в році — 100.000 кґ. або 10 ваґонів по 10 тон.

При праженій каві ставляться вимоги не тільки відносно роду й сорти кави, але також і то в особливій мірі до того, чи вона свіжо пражена і як вона пражена. Що до роду й сорти — то Н. Т. впровадила до тепер 7 родів кави по ріжних цінах, так, що вони можуть бути пристосовані і до смаку і до кишені кожного споживача. Що до того, як кава пражиться, — держимося устійненої міри, що кава повинна бути випражена приблизно на 20%, бо щойно при такому ступні вона дістає всі ті вартости, які повинна мати. Спраження кави на 2 чи 3% менше напевно поправляє калькуляцію на 2 — 3%, але рівночасно є звичайним обманом відборця, на що Нар. Торговля собі ніяк не хоче позволити. Тим паче не погоджується і ніколи не погодиться вона, помимо вже повторюваних до неї домагань деяких другів, на те, щоби у своїй пражарні каву ґлязурувати, бо-ж ґлязурования це обман, закритий ґлязурою чи матованням. Не менше старається Н. Т. про те, щоби кава відходила на адресу відборця все свіжо-пражена. Для того теж заведено в останньому році стале праження в певних днях тижня, і тоді йде свіжо-пражена кава впрост з пражарні харчевою почтовою посилкою.

Паківня чаю: Вже до війни продавала Н. Т. богато чаю, пакетованого під власною етикетою. Рівнож від війни не занедбує вона цієї ділянки; а власне в останньому році змодернізувала свою паківню, закупивши до неї відповідні комплєти та емханічну мішалку на чаї. Звідси виходять 1- і $^1/_2$ кґ-ові пакети міш. чаїв, тут теж пакуються ті $2^1/_2$, 5 і 10 дк-ові пакетики чаю, що під № 50, 100, 150 і 20 здобули вже собі ринок.

Н. Торговля має прохання, щоби не домагатися від неї зафалшовування чаю: на це вона не пішла і ніколи не піде. А саме вимога, щоби чай Н. Т. був »більше ароматичний«, чим він є і щоби давав сильніший напар, — йде власне до того, щоби чай штучно перфумувати і додавати до нього краски, — так, як це роблять другі. Н. Торговля пакує ориґінальні змішані чисті і правдиві чаї, завсігди зі свіжих транспортів і на жадний обман не згодиться.

З цими двома відділами лучиться відділ мелення коріння: цинамону і перцю. До цього має Н. Т. замонтований млинок, порушуваний

електр. погоном. Розуміється, що відборці цих мелених артикулів не можуть навіть припускати якого небуть зафалшування, так, як це роблять під ряд майже всі приватні млини коріння.

Оцет звичайний, спіртовий, розливають до фляшок поодинокі склади Н. Т. самі; так само і для поодиноких спож. кооп-в калькулюється найкраще спроваджувати оцет в бочках з оцтівень і розливати його в себе до фляшок.

Натомісць дорогий винний оцет, що мусить мати в собі найменше 30% винного квасу — розливається в Н. Торговлі окремо, під окремим дозором до фляшок, що їх відтак під етикетою Н. Т. розсилається до складів й до поодиноких кооператив. При вищій ціні та при більшій дохідности цього артикулу оплачується його пересилка у фляшках, в менших скількостях. Тут, в розливні розливається рівнож оцтову есенцію до малих флящинок; згідно з обовязуючими законними нормами, есенцію можна продавати в роздріб тільки в закоркованих і в залякованих флящинках під етикетою, при чому етикетова фірма є відповідальна за правдивість поданого на етикеті ступня сили есенції. Есенція під етикетою Н. Т. завсігди є ґарантовано певна що до поданого ступня сили. — У нас розливається теж їдому оливу, при чому при своїй етикеті Н. Т. рівнож ґарантує за те, що у флящині є правдива олива з олійного дерева, а не якийсь олій.

Окремим відділом Н. Т. є відділ насінний, який розвивається дуже добре. — Дуже поважно і на високому ступні у своїй ділянці поставлена є пивниця Н. Т.,в якій відбувається розливання вина до фляшок (в ост. році 15.000 фляшок) і звідки слідують висилки до складів Н. Т. та інших відборців. Дуже мало спож. кооператив може мати заінтересування для цього артикулу, бо мало хто має концесію на продаж алькоголевих напитків. Та про те належить згадати, що головний збут має пивниця Н. Т. на виноградні вина, правдиві богослужебні; в богатьох містах, особливо де нема складу Н. Т., але де є кооператива, священики закуповують вино будь-де та будь-яке. Поодинокі кооп-ви могли би помогти Н. Торговлі в збуті її вина в той спосіб, що збиралиби від знакомих священників замовлення на посилку вина з Н. Т., з тим, що та посилка ішла би на одну адресу; а така праця в терені — напевно для кооп-ви не буде без хісна, бо, в першу чергу, вона дістане за свою працю провізію від Н. Т., по друге, причиниться до того, що її члени дістануть добрий товар. Зазначую, що вина спроваджує Н. Т. сама ваґоновими ладунками впрост з країв продукції, а саме з Угорщини, Італії, Австрії і т. д.

Коли ми є при кольоніяльних і заграничних товарах, то до речі буде представити теперішню ситуацію на тім ринку. Коли ходить про заграницю, то ціни на них є, на загал, не високі та що ціни ті, завдяки ріжним потягненням продуцентів чи біржевих заграничних потентатів, не виказують надто великих хитань. І так ціни кав держаться тим способом, що що-якийсь час висипаються у море цілі кораблі того товару; ціни чаїв держаться завдяки тому, що Цейльон, Індії і Маляйські острови — головні продуценти чаю тепер, крім Китаю, який щораз більше тратить ринок в користь тамтих, — заключили конвенцію про зменшення продукції. Коли ціни чаю мають на біржах падати, союзники заря-

джують зменшення продукції, і ціни держаться. Такими та й ще іншими, головно біржевими потягненнями нормуються ціни майже всіх заграничних товарів. В останньому часі властиво один тільки корінний артикул, а саме перець, вирвався, як то кажуть, з майже плоскої лінії сталих цін, а то з причини спекуляції, що її гніздом недавно був Льондон. Ціни мінялися з дня на день, з початку ішли страшенно в гору, потім, як спекулянти перевернулися, наступило страшне заломання ціни, яке тріває ще й до сьогодня. Вагання з гори до долу дійшло до 20 гол. ґульденів, то є 72 зл. на 100 кґ! Були такі, що богато на цьому заробили, але були й такі, що потратили. — В Польщі, при невеликих хитаннях заграничних цін, які є головною перешкодою калькуляції, — доходить до ціни стале мито й відповідні доплати. Мито й ті доплати є направду дуже високі і часто становлять більше, чим 50% вартости товару, перечисленої навіть на продажну ціну брутто: прим. на чаю Н. Т., що його в гурті продається по 11.20 зл, само мито виносило 5.94 зл, а тепер виносить ще більше, а до того приходять ще інші видатки, звязані з одержанням дозволу ввозу, кошта фрахту і тд; подібно виглядають державні оплати при всіх кориннях, кавах, вині і тд. Остаточно оглядається на риночні ціни — вчислюється те все в продажну ціну. Найгірше, що так, час до часу, без заповідження, — прямо телеґрафічно, приходить собі з Варшави, з міністерства розпорядок, який моментально перечеркає всю вашу дотеперішню калькуляцію, всі розрахунки і без вини людини чи установи наносить їй велику втрату, або без заслуги приносить їй поважний дохід. Це та пливкість відносин в сьогоднішній господарській дійсності, в якій так важко дошукатися сталої і певної точки опертя на довше. Так сталося в останньому часі з підвишкою мита на всі майже кольоніяльні й корінні товари, в наслідок чого за одну ніч ціни коріння перцю подорожіли на 160 зл. на 100 кґ., кава на 40 зл., чай на 50 зл. на 100 кґ.! За одну ніч богато людей, які мали великі запаси, — збогатилося, і за ту саму ніч богато людей, що не мали тих запасів — збідніло. Подаю це для ілюстрації, серед яких обставин приходиться працювати. А це тільки дрібні факти в порівнанні з великими труднощами, серед яких живуть тепер всі, та з ще шими труднощами, що їх відчуває і мусить відчувати тут саме укр. кооперація.

(Кінець буде). **Ю. Галяревич.**

Виховання чи деморалізація?

Про деякі недомагання нашої кооперативної практики.

(Закінчення*).

4. Брак кооперативної свідомости.

Брак кооперативної свідомости у членів управ і надз. рад кооператив, брак виховання мас в кооперативнім дусі — це хороба, на яку вже від давніх літ тяжко хорують наші кооперативи. Ця застаріла хороба, власне й привела до того, що місцеві кооперативи ще й дотепер уперто відстоюють своє »право« й надалі боргувати.

В демаґоґічний спосіб критикуються не раз на загальних зборах кооператив розпорядження РСУК про неборгування (»добре панам про це писати« і т. п.). Треба часами вживати великих зусиль, включно до загрози виключення з членів РСУК, щоби примусити загальні збори приняти ухвалу про заборону боргувати.

Вимушена ухвала, річ ясна, в практиці не примінюється! Ухвала залишається ухвалою, а борги боргами. Одно другому не перешкоджує. Ухвала сумлінно записується до книги протоколів, а лядові борги, без зміни навіть темпа росту, по старому — до книги лядових довгів.

Рішучим розпорядженням РСУК в свій час наказано було управам кооператив відібрати від крамарів ці нещасливі книги лядових довгів. В цей спосіб малось на увазі відібрати від крамарів їх щоденну грізну зброю й раз на завше примусити їх не боргувати.

Однак, кожний закон можна обійти, придумавши компромісовий вихід. Так сталося і в цьому випадкові. Справники, слухняно виконуючи розпорядження РСУК, відібрали від крамарів книги лядових довгів. Через пару днів крамар почував себе ніяково без своєї зброї, а потім... звичайний зошит заступив йому відібрану книгу лядових довгів. Отже, повсякденне життя подиктувало крамареві — в заступстві книги лядових довгів — компромісовий зошит. У висліді того й наказ РСУК був слухняно виконаний і боргування — не устало! Обидві сторони, таким чином, не були покривджені.

Так помстилося старе занедбання кооперативного виховання. Помститься воно ще й не один раз, оскільки на цю найповажнішу ділянку кооперативної праці не буде звернена відповідна увага кооперативних центрів.

Коли-ж на далі нашою деівзою буде не сам тільки торговельний зиск (і то паперовий, бо-ж розборгований), а передовсім кооперативна свідомість у керуючих органів кооператив та виховання членів у спілчанському дусі, тоді без сумніву остаточно й безпо-

---

*) Початок цієї цікавої статті гл. в ч. 5 »Кооп. Респ.« за травень б. р., ст. 155—157.

воротно зникнуть з нашого кооперативного життя тяжкі проблєми лядових довгів, товарових зобовязань і т. п. Тільки цим єдиним шляхом, шляхом кооперативного освідомлення міста й села можна скоро й певно дійти до поставленої цілі, не боючись кріз та подібних економічних потрясень.

II. ПОМИЛКИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЛЯНЦІ КООПЕРАТИВ.

До помилок числю передовсім — продаж алькогольних напоїв, в данім випадку пива. Колись такий спосіб добування зисків за рахунок здоровля членів та їх родин — вважався нормальним явищем. Тепер зустрічаємо ще лиш відірвані окази таких »алькогольних« кооператив. Небаром і ті рідкі окази під пресією РСУК будуть примушені або повернути на шлях правильної кооперативної діяльности, або в примусовий спосіб покинути ряди кооператив, що знаходяться під опікою РСУК.

В березні цього року мені прийшлося відвідати подібну кооперативу. Над її входовими дверима була прибита деревляна невеличка дощина, на якій ледве можна було відчитати: »Єдність« — кооператива з обм. пор. в Суховолі«. А тутже в сусідстві з нею красовалася велика добре викінчена, бляшана вивіска: „Detajliczna sprzedaż piwa bez wyszynku — кооператива »Єдність«.

Так мило презентувалася назовні ця »кооператива«. Мала вона поважних розмірів крамницю з невеликим, порівнюючи до розмірів приміщення, запасом товарів. В крамниці панував нелад і своєрідна непривітність шинку.

Матеріяльно — кооператива представлялася також не блискучо. Мала значні кредитові й товарові зообвязання. Щедрою рукою розборговувала споживчі товари, в тім числі й пиво. Мала часто товарові й касові недобори.

Від заснования (в 1926 р.) безперестанно продавала (й продає пиво (місячно на суму від 100 до 200 зол.). В свій час управа цієї »славної« кооперативи урочисто склала заяву на руки ревізора РСУК, що від 1. VI. 1934 р. припинить таку скандальну діяльність. Однак — свого приречення не додержала. В 1935 р. склала вже мені анальогічну обіцянку, але напевно й тепер з тим самим кінцевим вислідом.

Суховоля має свою давню »пивну традицію« й тому добровільно такої своєї праці напевно не залишить. Єдиним примусом у цім випадку може бути тільки виключення некарної кооперативи з членів РСУК.

III. БРАК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ОПІКИ.

Нашими кооперативами, як відомо, піклуються кооперативні організаційно-торговельні центри. Кожна централя має точно означений район праці, тоб-то свої кооперативи, які торговельно й організаційно обслуговує. Звичайно, майже кожну кооперативу, члена дотичного торговельно-організаційного осередка, люструється два, евентуально три рази на рік. В цей спосіб люстратор-

ський апарат даної централі слідкує за організаційно-торговельним розвитком своїх кооператив, втручаючись в міру потреби у їх внутрішнє життя та направляючи їх хиби й недомагання.

Як на виїмок з цього загального порядку, вкажу на один малий торговельно-організаційний осередок, який ще й дотепер торговельно обслуговує невелику скількість кооператив, а до недавна обслуговував їх також організаційно, удержуючи для тієї цілі люстратора. Цим центром є »Народній Дім« в Глинянах, більша кооператива, що має в тім же місточку три філіяльні склепи й гуртовий магазин для обслуги пари десятків кооператив свого району праці.

З причин, яких не будемо на цьому місці розглядати, кооператива ця матеріяльно дещо підупала й у висліді в минулім році звинула організаційну працю, звільнивши одинокого в цім районі люстратора. В цей спосіб через непродумане звинення найважнішої ділянки своєї праці вона правда зменшила свої видатки, але кооперативи глинянського району залишилися без організаційної обслуги!

В біж. році мав я нагоду навідатися до кількох цих кооператив. Сконстатував, що в минулім 1934 році у них не було жадної люстрації, жадної бодай однодневної провірки діяльности. Не було кому скласти річних білянсів за 1934 рік. На цю свою безпомічність в один голос нарікали відвідані мною кооперативи, пригадуючи собі добрі часи, коли в Глинянах була розділня »Центросоюзу«, що рівночасно й організаційно дбала про місцеві кооперативи.

Тепер в цім малім районі витворилася така неможлива ситуація, що, коли-б не »Господарсько-кооперативний Часопис« зі своїми вказівками організаційного характеру, то позбавлені організаційної обслуги кооперативи в багатьох випадках не знали-б, що й як робити (управа »Н. Дому« не в силах давати такі поради).

Чи подібний підхід до справи організаційної обслуги кооператив району праці »Народнього Дому« в Глинянах вплине виховуюче на ті кооперативи, чи поволі, але певно їх здеморалізує? Відповідь певна: здеморалізує і в кінцевому висліді приведе до неминучого упадку!

IV. ВІДНОШЕННЯ ДО МАНКАРІВ.

Це відношення з боку управ, надз. рад і загальних зборів кооператив є дивне й незрозуміле. Манко, на загал, не вважається такою провиною, що кидає пляму на честь викритих винуватців. Манка толєрується і то до такої міри, що бувших манкарів дуже часто обирають на почесні становища членів управ і надзірних рад. Відноситься враження, що такі вибори є свого роду нагородами за спритну діяльність манкарів.

Вчорашний крамар-манкар — нині справник чи голова надз. ради кооперативи! Чиж не є це незрозуміле явище? Якась дивна, специфічна мораль у стосунках між собою!?

Чи таке відношення до манкарів не створює сприятливої атмосфери для збільшення зловживань по кооперативах? Чи таке байдуже ставлення до вибору манкарів на почесні становища в кооперативах виховує чи деморалізує маси?

V. ТОРГОВЕЛЬНА ВІРНІСТЬ.

Степень торговельної вірности місцевих кооператив до своїх торговельно-організаційних центрів до певної міри ілюструє степень їх кооперативної свідомости, степень їх, так мовити, кооперативної зрілости.

Дозволю собі вказати на ряд фактів з кооперативної дійсности, фактів, які досить часто трапляються в життю кооператив і які, нарушуючи кооперативну вірність, в неґативний спосіб впливають на виховання мас у кооперативному дусі.

1. Ширення неправдивих інформацій.

Дуже часто на загальних зборах місцевих кооператив ширяться неправдиві відомості про ціни товарів у кооперативних торговельних центрах, створюючи в цей спосіб несприятливу для них, часто ворожу атмосферу.

Звичайно, такого рода неправдиві відомості, як правило, ширять справники, що мають нахил до приватних закупів. В такий демаґоґічний спосіб обороняють вони себе й свої, в більшости випадків, неоправдані приватні закупи.

У висліді таких »оправдань« — деморалізується село, справники безкарно поширюють свої приватні закупи, а члени кооператив, маючи такий заразливий примір до наслідування, в свою чергу з тих же причин (дорогі товари) оминають свою кооперативу, купуючи по приватних склепах.

Звичайно, за таке нарушення торговельної вірности кооперативні центри грошево карають кооперативу, а не дотичного справника. У висліді — терпить кооператива, а несовісний справник безкарно далі продовжує свою деморалізуючу роботу!

Чи такого рода полагодження справи зліквідує приватні закупи кооператив?

Чи таке лагідне трактовання виновників ломання кооперативної вірности — причиниться до усунення їх від праці в кооперативі? Чи така »діяльність« справників виховує, чи деморалізує маси?

2. Невідповідна торговельна практика кооперативних центрів.

Трапляються випадки, коли повітові, зглядно, районові кооперативні центри, не маючи змоги у власних товарових складах полагодити замовлень кооператив, тут-же, на очах останніх замовляють товари у приватників і ці товари за пів-години перепродують з зарібком своїм кооперативам.

Чи такий показ торговельних здібностей керівників повітових кооперативних центрів тамує нахил справників купувати дешевше у приватних склепах чи може причинюється до скріплення

тих »некооперативних здібностей«? Чи така торговельна практика кооперативних центрів виховує, чи деморалізує маси?

3. Дивна система стягання уділеного товарового кредиту.

Розборгувавши за часів вищої економічної конюнктури значну кількість власних й чужих капіталів (у вигляді товарового кредиту) — повітові, зглядно районові кооперативні центри за сучасної довготривалої економічної депресії всіма силами стремлять стягнути від низових кооператив розборговані квоти.

Для зреалізування цього пляну ліквідації товарових зобовязань госп. споживчих кооператив повітові кооп. центри вживають ріжних засобів. Часто, наприклад, посилають на повіт сцеціяльно призначених »екзекуторів«, які мають обовязки стягати лядові борги по місцевих кооперативах. Стягнені ними суми лядових довгів йдуть до каси повітових кооп. центрів на покриття їх товарових претенсій до кооператив. Це є добре обдуманий спосіб ліквідацій товарових претенсій ПСК з одночасною ліквідацією лядових боргів по низових кооперативах.

Але трапилося мені в однім випадку спостерегти також іншу, дуже дивну систему стягання товарових зобовязань по кооперативах. Стягання уділеного товарового кредиту відбувалося іменно без відома низових кооператив. Переводилася вона в той спосіб, що фактури ПСК для місцевих кооператив навмисно сумуються неправильно, з похибкою на користь ПСК. В цей спосіб дотичний Союз стягнув з одної тільки кооперативи 200 зол. на рах. її товарового кредиту. Неправильно підсумовані фактури (скажім, з помилкою на 30—50 зол. на користь ПСК) переводяться книжково в ПСК й кооперативах. Пізніше — від ПСК приходить до кооперативи повідомлення слідуючого змісту: »За ошибку в підсумованню фактури ч. ..... узнали ми конто кооперативи на зол. 50. Просимо о згідне закнижкування«.

Кооперативи, відкривши помилку в підсумованню фактури ще до часу повідомлення їх про це повітовим центром, дивуються спочатку, потім негодують, а в однім випадку голова надз. ради кооперативи (священик), діставши цілий ряд таких штучно-помилкових фактур, носився навіть з наміром заскажити за те ПСК до суду.

Така система стягання уділеного товарового кредиту від місцевих кооператив не піднімає авторитету дотичної кооперативної торговельної централі в очах кооператив, а радше зводить цей авторитет до зера.

Чи таке нефортунне потягнення, якого не посмів би практикувати навіть найбільш несовісний приватник, виховує маси? Це запитання не потребує навіть відповіди.

На жадання ревізорів РСУК — ця »виховуюча« село система стягання довгів, там, де проявилася, вже припинена.

*
**

Я подав кілька спостережених мною прикладів своєрідного »прикладового кооперативного виховання«. Чи можемо на далі їх толєрувати та замовчувати? Чи не найвищий вже час сильною рукою усунути ці, великого й малого маштабу організаційні недомагання та завести лад і порядок в життю кооператив? На те віддавна чекає наш кооперативний світ, вимагаючи в першу чергу плянового кооперативного освідомлювання та загального виховування мас і працівників у кооперативному дусі. **П. Панченко.**

З ПРЕСИ І ЖИТТЯ

НЕБУВАЛИЙ В КООПЕРАЦІЇ СКАНДАЛ!

Розвал міської споживчої »кооперації« на Україні. — Висліди бюрократичної господарки.

Працівники харківської міської споживчої кооперативи, внаслідок бюрократичного відношення до своїх обовязків (рад. преса — »Комуніст« з 16. V. б. р. — називає це просто: бездіяльністю) довели до цілковитого розвалу торговельної сітки харківської міської споживчої кооперативи. Скандал став остільки голосний, що ним занявся навіть Центральний комітет більшовицької комуністичної партії на Україні. На спричинників розвалу винесено цілий ряд суворо караючих вироків. — З довжезної постанови Ц. Комітету наводимо нижче перший розділ, що не лише досконало й вимовно характеризує подвиги радянських бюрократів і вводить нас у таємниці бюрократичної господарки, але відкриває очі й незрячим на те, що головним винуватцем злочинного обходження з громадським чи публичним добром є кінець кінцем сама таки радянська державна влада, що довела у себе до збюрократизування цілого життя навіть там, де, з природи річи, воно не зносить такого режиму, як от прим. в кооперації. Не дивуємося зовсім такому сумному фіналові харківської міської спож. кооперації, бо ці наслідки уважаємо природними і неминучими всюди там, де удержавлення й бюрократизація кооперації відсуває громадський чинник — самих кооператорів — від автономного завідування й контролі в справах кооператив.

Але найкраще свідоцтво всьому цьому дає нище наведена постанова, дарма що вона офіційно не вказує на властивого винуватця, а всю вину звалює на »меншовицькі традиції« і т. п. »козли отпущенія«.

Ось що — дослівно — читаємо в її першому розділі (ми змінили подекуди лише правопис):

»1. Переведеним обслідуванням роботи харківської міськоспоживспілки встановлено зовсім неприпустиме іґнорування керівництвом харківської міськоспоживспілки директив партії та уряду і спеціяльних вказівок товариша Сталіна на XVII зїзді в питанні про розгортання товарообороту, й злочинне порушення фінансової дисципліни.

Величезне зростання товарообороту на Україні (з 1930 по 1934 р. збільшення в три рази) створювало всі можливості для харківської міськоспоживспілки — як і для всієї товаропровідної системи — провадити беззбиткову (нестратну — »К. Р.«) роботу й виконувати плян товарообороту. Тим часом наслідки діяльности харківської міськоспоживспілки свідчать про цілковитий розвал усієї роботи, що потверджують такі показники:

а) Плян товарообороту міськоспоживспілкою виконано на 90%.

б) Міськоспоживспілка зазнала збитків (страт — »К. Р.«) за 1934 р. у сумі 12 млн. крб.

в) Витрати по товарообороту перевищили встановлені норми на 5 мілн.

крб., досягнувши по окремих З. Р. К. від 25—30% обороту (ЗРК Кофока, трамвайників, наукових працівників).

г) У наслідок злочинного ставлення до збереження товарів і загальної негосподарности: перевищено витрати по транспорту на 1 міл. крб. втрачено на тарі один міл. крб., є недостача по картоплі та іншій городині 10.000 тон.

д) Збитки від розтрат і розкрадань досягли нечуваної суми — два мілійони карбованців.

Тільки по одному Заготобєднанню, орґанізованому з 15 вересня 1934 р., розтрати й розкрадання за три місяці становили майже 200.000 крб. У завідувача городинної бази Драбкина виявлена недостача в сумі 98.000 крб., у його попередника Кріона — 80.000 крб. У кіоску № 263 при місячному обороті в 10.000 крб. допущено крадіжку завідувачкою Нестеровою 27.000 крб.

Справи про розтрати не доводилися до суду. Окремі розтратники продовжували працювати.

2. Таке розгнуздане розкрадання і розбазарювання державних коштів[1]) та майна могло бути тільки в наслідок цілковитої безконтрольности та негосподарности, які панували в харківській міськоспоживспілці.

Білянси взагалі не розглядались, обліком, контролею, фактичною ревізією і орґанізацією складського господарства керівництво міськоспоживспілки не займалося. Встановився режим байдужного і безвідповідального ставлення до фінансів, який припустив величезне зростання непродуктивних витрат і вкладень коштів в операції, які не мають прямого відношення до торговлі.

Керівництво міськоспоживспілки перекрутило (!!! — Ред. »К. Р.«) ухвали партії про розгортання торговельної сітки, зробивши значну частину маґазинів нерентабельною.

3. Кооперативна громадськість[2]) цілком іґнорувалась. Крамничні ревізійні комісії не працювали. Плєнуми правління міськоспоживспілки не скликались. Міськоспоживспілка не звітувала перед роб. пайовниками про свою роботу.

Ревізійні комісії самої міськоспоживспілки і ЗРК були зовсім бездіяльні. Богато злочинів протягом довгого часу не викривались. Широкі маси пайовників до ревізії та контролі над роботою системи споживкооперації не залучались.

4. Така практика роботи була наслідком того, що старі кооператори, які засіли в апараті міськоспоживспілки, що намагалися втримати традиції меньшовицької кооперації в роботі, на ділі прагнули до дискредитації радянської торговлі в такому великому пролєтарському центрі, як Харків, і цим самим призвели до цілковитого розвалу міськоспоживспілки.

Апарат міськоспоживспілки був засмічений колишніми меншовиками, есерами, чужими елєментами, що фактично захопили в свої руки справи (Брон, Побєгайлов).

Комуністи, що очолювали міськоспоживспілку і зобовязані були керувати її роботою фактично були такими комуністами, про яких товариш Сталін сказав, що вони »розглядають радянську торгівлю, як другорядну, не варту справу«. Фактично самоусунувшись від роботи ці комуністи (Сурвило, Тищенко, Рибаков, Вайсберг, Кисельгоф, Томах, Нечайчик, Насєдкін) невникали в справу, не бачили кольсосальних збитків (страт) і відвертого розкрадання, цілком передовірили всю роботу клясово-чужим елєментам.

Досить зазначити, що бухгальтер ЗРК. 2 швейної фабрики ТСО. Гекер самостійно списував розтрати і підзвітні суми, мав нелєґальну касу, куди надсилалась частина виручки (зиску — »К. Р.«). Бухгальтер ЗРК фабрики Кутузова-

[1]) Звертаємо на цей вислів увагу — для підтвердження нашого, зазначеного на вступі становища в цій справі. Підкреслення всюди наші. — Ред.

[2]) Дозволена урядово »громадськість« не є ніякою громадськістю у властивому розумінні справи. — Ред. »К. Р.«.

Свитенко привласнювала виручку, підроблювала документи, приховувала недостачі.

Керівництво міськоспоживспілки райробкомів зовсім неприпустимо іґнорувало директиви партії про необхідність старанного добору людей, правильного їх розміщення й піклування про поліпшення матеріяльно-побутових умов своїх працівників, наслідком чого була величезна плинність кадрів і утворилась велика засміченість кадрів міськоспоживспілки клясово-ворожими, злочинними елементами.

Усе це привело до такого стану, що чесні й віддані люди, які працювали в системі міжкоопспілки та райробкоопів, затиралися ворожими елементами, їм не давали ходу, їх не вирощували й не висували.

5. Такий неподобний стан був можливий тільки в наслідок зовсім недозвільної роботи партійної орґанізації міськоспоживспілки.

Харківський міськком КП(б)У, по суті, не займався роботою міськспоживспілки. Окремі ухвали, приняті міськпарткомом, не перевірялись і фактично не здійснювались.

6. Наслідки роботи харківської міськоспоживспілки характеризують також недозвільні методи керівництва Вукоопспілки й свідчать, що Вукоопспілка не зуміла здійснити конкретного керівництва періферією й не знала стану своєї найбільшої орґанізації в найважливішому промисловому центрі. Такий стан був можливий тому, що сам апарат Вукоопспілки засмічений чужими елементами«.

В слідуючих розділах постанови Ц. Комітету містяться ухвали про притягнення до відповідальности провинників та зарядження про рятування всіми можливими засобами харківської міськоспоживспілки.

Про цю саму голосну панаму в харківській міськоспоживспілці той сам часопис за кілька днів перед оголошенням згаданої вище постанови (1. квітня 1935, ч. 84) забрав теж голос у статті під заг.: »Винуватців міліонових збитків до суворої відповідальности!«.

З цієї статті довідуємося ще про ось які подробиці скандалу. Президія Вукоопспілки знала про те, що в міськоспоживспілці не все гаразд. І після того, як їй стали відомі наслідки злочинної господарки — перший раз при розгляді тої господарки за 1933 рік аж у червні 1934 р., тоб-то доперва по півроці, колито страти виносили 1,7 міл. крб., — вона не викрила винуватців; і доперва 1. X. 1934 р., коли страти встигли зрости вже в правдиво большевицькому темпі до суми 7,1 міл. крб. — правління Вукоопспілки зарядило ревізію найбільшої харківської споживчої кооперативи. Ревізія викрила всі зловживання керівників і службового персоналу.

Харківська міськоспоживспілка не виконала пляну товарообороту, бо в ґрупі промислових товарів плян виконано тільки на 75 проц., в ґалянтерії оборот зменшено на половину, а в продажі овочів недовиконання пляну виносить 40 проц. і т. д. В той же час видатки обороту безнастанно зростали, осягнувши за минулий рік 12.17 проц. заг. обороту (за пляном мали б виносити 9,6 проц.) для цілої кооперативи. Ще гірше ця справа представляється по поодиноких торговельних пунктах (одиницях) цієї кооп-ви. Тут ці видатки доходили в одному з пунктів до 31 проц. обороту (в інших пунктах виносили 24 і 25 проц.). Страти в тих же пунктах виказали від 12,2—18,5 проц. до загального обороту. Не зважаючи на все це, апарат не тільки не скорочували, але ще збільшували, при свавільно визначуваних персональних видатках. І з цього джерела повстав 1 міліон перевитрат.

Але даймо слово авторові статті: »Облік і збереження тари провалилось так, як вигідно було злочинцям. По райробкоопу (районовім робітничім відділі к-ви — »К.Р.«) на білянсі показували тари на 143 тис. крб., а фактично її було на 80 тис. карб. Тара по багатьох ЗРК. систематично розкрадалась«.

»Про втрати складались брехливі акти. Списували те, що хотіли. Акти писали самі злочинці. Масові фіктивні списування дали 1,1 міл. крб. страти«.

»Переоцінка товарів і майна підчас ліквідації (райробкоопів, яку зарядила була Вукоопспілка, а яка провадилася так недбало, що уможливила роз-

крадання майна) провадилась злочинно. Ось кілька фактів. Жіноче взуття було переоцінено з 44 крб. 50 коп. до 5 крб. за пару, кальоші з 15 крб. до 4 крб., жіноче пальто з 242 крб. до 70 крб., скло з 80 крб. до 25 крб. за скриньку і т. д.«.

»Зловживання у проведенні заготівних операцій теж нікого не турбували. Уповноважені по заготівлях по кілька місяців не звітували про витрати коштів. Зміни завідувачів овочевих баз — розтратників десятків тисяч карбованців — були звичайнісінькими явищами.

На овочевій базі райробкоопу »Більшовик« згноїли 30 ваґонів городини. У завідувача бази Крисона підчас приймання справ виявили »недостачу« 80 тис. крб. Та й це не змінило ставлення керівників міськоспоживспілки до стану бази, до розкрадників городини. У нового завідувача бази Дракіна виявили »недостачу« в сумі 98 тис. крб.«.

»Розтрати й крадіжки (за білянсом значиться 2 міл. 46 тис. крб.) охоплювали значну частину торговельних одиниць«... »Комісійний маґазин колишнього райробкоопу »Пролєтар« перетворився в якийсь спекулятивний заклад«... »У невеличкому ЗРК комвишу (ком. вища школа — »К. Р.«) ім. Артема розтратили 20 тис. крб.«. — »Білянси окремих орґанізацій президією міськоспоживспілки не розглядалися«.

Згаданий вище в постанові Ц. К. книговодець Гекер »списував розтрати і підзвітні суми за власним бажанням«. Зі своєї потайної каси фінансував ріжні »спекулятивні махінації«. »Привласнював виторг, підроблював документи і бухгальтер ЗРК фабрики Кутузова — Світенко«.

»Розтратників і крадіїв не поспішали виявити. А тих, кого виявили, не притягали до відповідальности. По райробкоопу ім. Артема виявили 151 справу про розтрати і крадіжки. А до суду передали близько 25 справ. По райробкоопу »Більшовик« і до початку ревізії винуватців розтрат 38 тисяч крб. не було притягнуто до відповідальности. По ЗРК. »Більшовичка України« з 16 виявлених розтратників до суду віддано лише 3-ох. Таких фактів немало«.

Ми отже теж вибрали самі факти, поминувши обурення і роздирання риз над ними радянської публіцистики. Хай факти промовляють самі за себе.

КООПЕРАТИВА ЧИ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО.

Так звучить тема дискусії над справою, що вже від довшого часу назрівала в нашому суспільно-економічному житті. Справа ця — це є ціла, складна і важна проблєма, що так, на позір, нагло виринула і з прудкістю весняних потоків прокотилася на шпальтах нашої преси, викликавши остру полєміку, котрої тон і підхід до справи не стоять м. ін. у властивому відношенню і звязку з повагою тої проблєми.

Дискусія на повищу тему не є новістю в нашій публіцистиці останнього часу; має вже свою історію. Вистарчить пригадати недавню тай ще не закінчену полєміку (бо дискусією її ледво чи можна назвати) органу Союза Купців «Торговля і Промисл«, секундовану цілим концерном Тиктора, з приводу статей мец. М. Корчинського в святочних числах „Господарсько-Кооперативного Часопису« за минулий і біжучий рік. Теперішня дискусія, що її започаткував на стор. »Нового Часу« (ч. 103—105 за б. р.) ревізор РСУК інж. Р. Раковський статтею: »Кооператива чи приватне підприємство« — є властиво продовженням тої самої дискусії на ту ж саму живу й пекучу тему. Цим разом змінився дещо вираз, напрям і обсяг дискусії, що обняла вже цілість проблєми; за те стратила вона багато на конкретности і на річевости; хоч, що правда і раніше цих прикмет бракувало подекуди партнерам М. Корчинського, що виявили більше подразнення, чуттєвости і темпераменту, ніж зимної крови, спокійної розваги й застанови над суттю »вимог«, що їх вправі була поставити кооперація нашому приватному промислові в заміну »за звільнення від ризика, за спокій за долю основного капіталу, за певний зарібок« (Г. К. Ч.« ч. 17—18 1935) — т.-то за всі ті не малі вигоди, що їх

орґанізований (в кооперації) споживач досі безкорисно давав нашим приватним промисловцям. А ніщо інше, як тільки це було ядром, суттю справи, що її м. ін. старанно оминали в дискусії партнери мец. Корчинського, приписуючи йому зовсім фантастичні наміри (»кооперативний імперіялізм«, диктаторство і т. под.).

Не стояло тоді питання так, як поставив його нині інж. Р. Раковський: кооператива чи приватник і де кооператива, а де приватник? М. Корчинському розходилося про с п о с і б співжиття і співпраці обох чинників чи відламів нашого національного господарського життя, про справедливе для обох сторін унормовання відносин між ними. Не було тоді ділеми: або-або. Ревізор Раковський — бодай на зверхній погляд (якщо виключаємо глибший вгляд у видвигнену ним справу) — поставив питання (на свій спосіб) радикальніше і більш рішуче. Хоч в суті речі і йому розходилося про ту саму справу, що й М. Корчинському, лише потрактована вона у нього ширше і в інший, як побачимо, площині. — Не займаючи на цьому місці становища до тої справи по суті (про це гл. вище, ст. 166—8), спинимося тут лише на перебігу дискусії.

Інж. Р. Раковський, забираючи голос, теж був свідомий того, що він лише продовжуватиме роспочату давніше дискусію.

»Пора — каже він — обговорити його (питання: кооператива чи приватник) основно і без пристрасти, бо справи, не продумані до кінця, особливо в господарському житті, — тяжко мстяться, спричинюючи величезні і зайві затрати часу, праці і капіталу«.

Які мотиви спонукали інж. Раковського взяти участь в дискусії? А ось які: а) брак в укр. громадянстві ясно окресленої думки, становища в справі взаємовідносин між укр. кооперацією і укр. приватниками; і

б) факт заострення боротьби в останньому часі між укр. кооперацією і приватниками. Тереном цієї боротьби є укр. село.

Інж. Р. Раковський кількома типовими прикладами, взятими з життя, характеризує відносини, що запанували на селі на ґрунті беззглядної конкуренційної боротьби між приватниками і кооперативами, боротьби, що з боку приватників прибирає вже в ост. часі подекуди зовсім низькі, дикі й неморальні, а з національного погляду навіть негідні форми (бандитські напади на кооперативи і на приватні мешкання склепарів та інші форми терору на склепарів включно до анонімових погроз, доноси на поліцію і т. под.), не кажучи вже про умисне, намірене й систематичне розкрадання майна кооператив з метою довести кооп. підприємства (на селі це звичайно — склеп) до ліквідації, щоби на його місці відкрити свій приватний інтерес.

Інж. Раковський стверджує разом з тим швидкий, і небувалий досі зріст приватних склепів на селі. І цікаве тут саме те, що це, вже масове явище обсервуємо саме тепер, тоб-то після того, як кооперації вдалося в значній мірі зліквідувати на селі чужонаціональне, гол. жидівське приватне купецтво. То-ж, мабуть не без найбільшої слушности стверджує інж. Раковський значний відсоток »своїх«, т. то укр. приватних склепів на селі, що займають позиції, звільнені кооперацією, але які вона не змогла за собою закріпити.

Чи це було завданням кооперації? І чи її наступники зможуть заступити кооп. орґанізацію з усіми тими господарськими, моральними і ін. вартостями, що їх вона несла на село?

Не може бути найменшого сумніву, що до того, яку відповідь треба було дати, і як міг відповісти на це питання інж Раковський. Вона могла бути тільки неґативна — без огляду на становище щодо самої справи — при одній лише умові, щоби воно було спокійне, обєктивне.

Не можна було закривати очі ані ту безодню деморалізації, що її несуть зі собою »нові відносини« на селі, і на те моральне і матеріяльне спустошення, що його потягає за собою згадана вище, націхована віми прикметами примітивізму конкуренція, й чого чекає тільки той радіючий третій, щоби триумфувати, а радше відзискати назад втрачені місця і звязані з ними матеріяльні вигоди.

Як би на справу не глядіти, не дасться заперечити, бодай одної заслуги інж. Раковського, а саме тої, що він звернув увагу нашої прилюдної опінії на цю небезпеку, з усіми її недоглядними, сумними й необчислимими наслідками. Він вдарив на трівогу, занепокоїв цілу нашу прилюдну опінію явищами, фактами непокоючої вартости.

Висновок*) до якого він дійшов у своїх розважаннях про згадані відносини на селі є такий: на селі немає місця для приватного купця. Якщо це свій, тим гірше — бо тяжче з ним боротися. Але побороти його необхідно. Якщо не в імя кооперації, то в імя добре зрозумілого народнього інтересу«.

Це і є той осередний пункт, та теза, довкола якої головно розгорілася пресова дискусія.

Але порушена інж. Раковським проблма має ще й другу сторону, торкається теж взаємовідносин нашої кооперації і нашого світа приватників в місті. І це питання було предметом уваги в другій і третій частині статті інж. Р. Раковського (»Н Ч.« з 14. і 15. 5. б. р.). В наших містах ці взаємовідносини укладаються інакше, є здоровіщі і мають тенденцію до мирного й трівкого співжиття, ба навіть співпраці без жадних перепон, бо їх інтереси тут не перехрещуються; тут приватники і кооперація мають перед собою величезний непочатий терен для праці, безмежне поле для підприємчивости, якій присвічує спільна мета — розбудова рідної торговлі і промислу. Кооперація й тут »протоптала перші тежки«. Але це щойно початки. Інж. Раковський пригадує ще ті прогалини, невикористані можливости, порожний простір, що його треба чим скорше заповнити. І ось саме тут є досить місця й нагоди для виявлення ініціятиви — приватної чи кооперативної так в промислі, як і в торговлі. Залежить це від них самих — і очевидно від певних правних можливостей та доцільних форм.

І ось саме що-до цього, то інж. Раковський дораджує приняти акційну спілку, як найбільш відповідну форму до розбудови т. зв. великого (поважнішого) промислу, ділянки — що правда — зовсім у нас занедбаної. Форма ця, на думку Р. Раковського, найбільше і найкраще надається для того, щоби змобілізувати й притягнути до себе потрібні капітали в достаточно великих розмірах, які досі спочивають десь під більш сумнівною забезпекою (автор має на думці можливість девалюації золотого) і з менш продуктивним призначенням.

Інж. Раковський, зупиняючись далі над вигодами і користями того способу льокати капіталів, тоб-то в акціях дотичних солідних підприємств, уважає що цю форму може приняти й успішно примінити у себе теж кооперація (в першу чергу кооперативні централі), що не новістю — в (не нашому) кооперативному світі. І в цьому напрямі теж кооперація мала би, на думку інж. Р. Раковського, відограти ролю піонірa, промотора, розорати цілину, та тим розбудити й заохотити приватну ініціятиву до скоршої розбудови нашого промислу на здорових господарських основах**).

Питання це веде теж простою дорогою до іншого, надто тісно зним звязаного питання — до заложення і урухомлення промислового банку. Всі невдалі дотеперішні спроби в цьому напрямку спонукують лише до єдино можливого й правильного висновку, що такий банк мають заложити самі за-

*) Не можемо всетаки здержатися від завваги щодо зайвої риґорозности того висновку, який не є одиноко можливий, а до того ще й не випливає з льоґічною конечністю з інших його тверджень і спостережень.

**) Вбачаємо тут певного роду льоґічну неконсеквенцію в ході думок автора, який забув, що кооперація чей же відограла вже, як виходить це з його власних слів, подібну ролю на селі. Із якими вислідами?... Очевидно, що не можна кооперацію обмежувати тільки до такої вузької і скромної ролі без небезпеки впасти в немилу внутрішню суперечність з власними твердежннями і устерегтися від закиду перекреслення основних завдань кооперації, як такої — Ред.

інтересовані — т.-то промисловці — і знову ж таки з участю кооперації. Все це виглядає й у автора, покищо лише малюнком принадних перспектив. А тому — річ ясна — не ці моменти в його статті викликали, як досі, гостру реакцію в пресі, лиш ті, що заторкнули реальні факти, що заквестіонували рацію існування укр. приватника на селі.

Світ наших приватників відгукнувся на шпальтах свого орґану »Торговля і Промисл« ч. 10. за б. р.) редакційною статтею та устами свого герольда з »Батьківщини« (ч. 18. 1935) — Д. Палієва; а на стор. »Нового Часу« продовжує дискусію інж. В. Баричко, в ряді статтей (поки що в ч. 107, 108 і 111); але ізза браку місця згадку про них мусимо відложити до слід ч. »К. Р.«.

»Торговля і Промисл«, дала своїй статті справді симптоматичний заг.: »Кооперативна гістерія«, що відповідає більше характерові її власної статті, ніж спокійним увагам інж. Раковського, прозражуючи цим найвиразніше власну нестриману афектовність. Своїм звичаєм заатакувала інж. Раковського в анальоґічний спосіб, як і мец. Корчинського, поблажливо називаючи його статті »нефортунним виступом«, а виступ інж. Р. — »куди гіршим і просто цинічним своїм стилем і висновками«; анальоґія до полєміки з мец. Корчинським повна, — особливо що до довільности інтерпретації намірів інж. Р., вбачаючи, напр., в його статті »проголошення воєнного походу проти приватного купця-українця«, а одночасно не згадуючи про ту його характеристику, яка оправдувалаби цей »похід«, бож не про приватника взагалі, а про лихого приватника-шкідника в статті інж. Р. є мова. Цим хочемо лише вказати на методу полєміки »Торговлі і Промислу«, яка згори унеможливлює правильну дискусію і порозуміння, як що взагалі про порозуміння між кооперацією і приватниками може бути мова. І коли, справді має існувати між ним якась, хоч би й дочасно спільна мова, то до витворення її полємічні засоби орґану нашого купецтва в кожнім разі не причинюються.

»Батьківщина« (ч. 18 з 16. V. 1935) назвала свою статтю і виступ інж. Раковського »Голосом кооперативного бюрократа«. Правда, можна би було поважно запитати, що спільного мають ті чи інші погляди інж. Р. з бюрократизмом і чи не маємо тут до діла з простим помішанням понять, якби ми надавали якесь значіння кріпким словам, що ними так залюбки і довільно любить послуговуватися наша т. зв. націоналістична преса. На щастя, на взяте з муринської льоґіки »хочу« — нема, як то кажуть, ради. — Інж. Раковський став в очах Палиїvoї »Батьківщини« бюрократом за те, що виступив м. ін. проти інтеліґентів, що збанкротували, а радше попросту показалися нездібними до **чесної** кооперативної праці, щоби відтак закріпитися в рядах приватників. — Не булоб отже нічого дивного в тому, що кооператор виступив проти кооперативних, ба навіть суспільних шкідників. Але не можна теж дивуватися патріотам з »Батьківщини« за те, що станули в обороні тих, так близьких їм суспільних елементів. — Невмісним було теж порівнання сучасного стану зах. укр. кооперації до »кооперації« на Радянщині, де — річ заг. відома — від неї давно вже нічого, крім назви, не залишилося; ред. Палієв повинен би це знати, щоб уникати сьогодня таких анахронізмів, як: »в большевії кооперація »побідила« на 100 проц.«, що свідчать принайменше про грубу іґнорацію — і що до радянс. »кооперативної« дійсности і що до природи кооперації.

Дивно звучать в устах апальоґетів приватництва закиди бюрократизації на адресу кооперації; бож коли і є в нашій кооперації тут і там прояви збюрократизування (а їх може треба було шукати де-інде, а не там де бачить їх »Батьківщина«, то вони свідчать лише про союзницьку з приватним купецтвом ментальність і їх радше личилоб »Батьківщині« витати, а не поборювати.

Позитивною натомісць уважаємо в »Батьківщині« пересторогу перед війною на селі разом з узнанням чесної конкуренції й поборювання шкідників чи то з рядів приватного укр. купецтва, чи теж фальшивих кооператорів. На таке становище, в суті річі близьке до становища інж. Раковського — не спромігся орґан нашого приватного купецтва.